

DK
4380
.R44

ОМЕЛЯН РЕВІЮК

ПОЛЬЩА ЙДЕ ТА Й НЕ ОДНА А ДВІ

НАКЛАДОМ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ
UKRAINIAN FEDERATION of U. S.
108 Second Avenue, New York, N. Y.

ФЕДЕРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Omelian Revivak

ОМЕЛЯН РЕВІЮК

Polszcha yde, ta i ne odna, a dwi

**ПОЛЬЩА ЙДЕ!
ТА Й НЕ ОДНА, А ДВІ!**

DK
4350
.R44

1917
НЮ ЙОРК

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

Дивна вістка рознесла ся по світі дня 5. падолиста 1916 року. Австрійський та німецький цісарі видали проклямацію, проголошуючу самостійну Польщу. Рівночасно австрійський цісар вислав президентови своїх міністрів письмо, в котрім заявив бажанє, щоб надати Галичині краєву автономію.

Як телеграми рознесли сі вістки по світі, забило ся радісно не одно серце. Втішив ся певно не один Поляк. Але врадував ся певно й не один не-Поляк. Австрія і Німеччина зискала прихильність не одного демократа, бо вістка говорила: Отсе розкуто один народ. Отсе зроблено один крок ближше до визволення народів. Отсе ми знов наблизили ся до здійснення національної волі.

Але межі всіми народами світа ледви чи був народ, котрого ся вістка так близько обійшла як нас Українців. Наш народ близький сусід польського народа. Наш народ жив довгі віки з Поляками в одній державі. Пять сот літ мучив ся в тій злуці, поки стокількадесять літ тому назад не впала польська держава через гніт робочих мас, через переслідуванє непольських народів та чужих польським панам віроісповідань. Впало польське королівство, але наш нарід довго памятав і ще доси памятає ту давну польську неволю і гірко її згадує в устних переказах та письменній творчости. Згадує її тим більше, що з давної влади польської шляхти багато лишило ся ще й по упадку польської держави.

І тому Українці почувши про проголошенє самостійної Польщі стали питати ся:

Яка-ж се самостійна Польща повстала дня 5-го падолиста?

Чи се повстала независима польська держава, в котрій польський народ буде втішати ся свободою, але не буде відбирати свободи иншим народам?

Чи може повстала з гробу давна польська держава, самостійна супроти других держав, але в середині з панованем чоловіка над чоловіком, одної верстви народа над другою, одної нації над другою, одної віри над другою?

Чи не повстала се історична Польща, проклята нашим народом словом, в пісні і в письмі?

Чи не повстала отсе давна Польща, проти якої все українські люди зривали ся до повстання?

На отсі питання попробую осьтут відповісти.

I. ЩО ЗНАЧИТЬ НОВА САМОСТІЙНА ПОЛЬЩА

1. ГРАНИЦІ САМОСТІЙНОЇ ПОЛЬЩІ

Проклямація обох цїсарів з дня 5. падолиста творить самостійну Польщу, але не з усіх польських земель, а лише з тих, що до війни належали до Росії, а підчас війни були здобуті австрійськими і німецькими військами. Отже до будучої Польщі не мають належати польські землі, що до війни належали до Німеччини, т. зн. Познанщина та польські землі у Східній Пруссії, або разом край величини східної Галичини з трома міліонами Поляків. Заяви німецьких політиків вказують, що Німеччина ніколи не відступить Польщі сих земель, хоч вони є дійсно польські, хоч вони населені збитою польською народною масою. Німеччина думає далі трактувати ті землі як німецькі і не покидає надії знімчити народ, що там мешкає.

Польська часть Галичини та Шлезії покищо також не буде належати до самостійної польської держави, хоч австрійські політики не перечуть, що Австрія пізнійше віддасть їх Польщі, і навіть виразно роблять Полякам таку надію.

Але на всякий случай теперішня самостійна Польща, так, як вона була проголошена дня 5. падолиста, не буде обнімати ані польської території, що належить до Німеччини, ані земель заселених Поляками, а приналежних до Австрії. Так отже північну, західну та південну границю ново-утвореної

Польщі мають становити дотеперішні границі межі Росією і Німеччиною та межі Росією і Австрією.

Що-ж до східної границі тої нової польської держави, то падолиста прокламація цісарів ще її не означила. Прокламація каже, що ся границя буде установлена пізнійше; покищо до нової польської держави мають належати всі давні польські землі, забрані від Росії. Другими словами, східна границя теперішньої польської держави йде російсько-німецькою боєвою лінією.

Що значуть ті границі для Українців?

Що-ж ся границя означає для нас? Таке означенє польської держави значить, що Німеччина та Австрія не хочуть робити польської держави з земель, населених збитою польською народною масою, або, як се по вченому звуть, з етнографічної Польщі. Противно, вони від тої етнографічної Польщі відривають на заході Познаньщину та польську землю в пруській Шлезії, на півночи польську територію в Західній Прусії, і польську часть Галичини і Шлезії на полудни, а зате віддають Полякам непольські землі на схід від польської території. За Познань, Шлезію та Західну Прусію, в якій є разом понад три міліони польського народа, Німеччина та Австрія дають Полякам землі, замешкані збитою масою українського населеня, дають покищо українські повіти холмської, волинської, люблинської, сідлецької, городенської та мінської губернії, які вже тепер стоять під воєнною управою австрійського та німецького уряду, і рівночасно роблять їм надію, що польська держава буде зростати в міру того, як осередні держави будуть посувати ся на схід. З отсего виходить, що на основі цісарської

проклямації з дня 5-го падолиста попали під польське пановане українські землі, що лежать на схід від польських, а тягнуть ся аж по боеву лінію, або разом українська земля величини західної Галичини з одного і пів до двох мільйонів українського населення. Попала отже під нову Польщу українська Холмщина, там, де російський уряд силою греко-католиків навертав на православє, а польські ксьондзи на римо-католицизм, попала Волинь, де лежать славні побоєвища з часів воєн українських хлопів проти польської шляхти, де розтягнулись могили Берестечка, попали непроходимі ліси і болота над рікою Припетю. Попали під польське пановане наші брати Холмщаки, Волиняни та Пинчуки.

Нащо проголошено самостійну Польщу?

Того всего можна було сподівати ся від довгого часу, бо від давна різні події на се вказували.

Коли австрійські та німецькі армії та польські легіони заняли Холщину, австрійський та німецький уряди не творили осібного уряду для польських, а осібного для українських земель, але прилучили холмську, українську землю до люблинської, переважно польської губернії і піддали їх під одну спільну управу. Першим губернатором став австрійський полковник Гавзер і він зараз в розмові з польськими кореспондентами заявив, що Волинь буде також прилучена до Польщі.

Урядові цивільні круги Австрії та Німеччини також не крили ся зі своїми намірами, а часопись "Norddeutsche Allgemeine Zeitung" півурядово обіцяла Полякам, що за польські землі, забрані Німеччиною, Поляки дістануть в заплату українські землі на схід від Польщі.

Не крили ся з тим також Поляки. Вони про се отверто писали в польських, німецьких та мадярських газетах, а відомий польський газетяр і політик Студніцький видав в Берліні книжочку, в котрій яко Поляк згоджував ся з тим німецьким пляном відшкодовання Поляків українськими людьми і навіть отверто заповідав, як Поляки будуть тих Українців польщити. З правдивою битою пруського шляхтича він заявив в своїй брошурі, що супроти Українців Полякам прийде ся ужити таких самих способів, яких вживають Прусаки супроти Поляків в Познаньщині, отже: треба буде заборонити народови вживати рідної мови, завести примусове навчання чужого язика, забирати примусом і насильно землі від народа і таке инше.

Куди має піти австрійська та німецька політика супроти Українців, на се вказувало також і те, що австрійські влади не дозволяли Українцям з Галичини їхати на Волинь та Холмщину вести там просвіту серед своїх братів та організувати їх для взаємної помочи та оборони перед воєнною нуждою. Доперва по довгих заходах пару одиницям вдало ся добути від австрійських властей дозвіл піти на Волинь та Холмщину, але лише для збираня для австрійської армії добровольців. І не пускали Українців на Волинь та Холмщину в той сам час, коли польські шкільні товариства дістали вільну руку і робили собі з українським населенєм, що хотіли. І прилучували українську землю до польської в той самий час, коли литовських земель не злучували з польськими, але відділили в осібну провінцію, піддали під осібну управу і дозволили Литовцям організувати економічні та просвітні товариства, закласти приватні литовські гімназії і другі школи.

Тепер та небезпека, котра грозила Українцям від довшого часу, на котру вказували різні події, наблизила ся до нас зовсім близько дня 5 падолиста 1916 року. Німецька та австрійська армії знайшли ся в скрутнім положенню через брак війська та, щоби зарадити сему, проголосили польську державу, рахуючи, що така Польща буде могла стягнути все здібне до зброї населенє в польську армію під німецькими генералами. Ввиду сего, що головним поводом відбудованя Польщі була потреба війська, тому Австрія і Німеччина старали ся зробити ту Польщу як найбільшою, щоби польські урядники могли стягати військо з як найбільшого краю. Ось чому Австрія і Німеччина, проголошуючи самостійну польську державу, не обмежили її на польську територію, хоч вона вся вже в руках Австрії та Німеччини, але промовчали справу східної границі і відложили її означенє до пізнішого часу, а тимчасом піддали під польську управу землі давньої Польщі, відобрані від Росії, так польські як і українські, аж по саму боєву лінію. Ось яким чином та через що Українці з Волиня, Холмщини та Поліся попали під польське панованє.

2. ПОРЯДКИ В НОВІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Пізнали ми границі польської держави, як вони були установлені дня 5. падолиста і як вони можуть далі посувати ся. Пізнали ми, що коло два мільйони Українців вже попало в польську державу. І саме собою насуваєть ся нам питанє, як будуть жити наші брати в тій новій польській державі. Се питанє ще важнїйше, як питанє границь. Не в тім сила, що кобила сива, тай не те важне, що Українці попали ся у польську державу. Українці мо-

глиб попасти в чужу державу та мимо сего чути ся в ній вдоволеними. І Німці і Італійці і Французи попали у швайцарську державу, але ніхто з них не жалуєть ся на неї. Мають там такі порядки, що всіх вдовольняють. Та які се будуть порядки в будучій польській державі? Чи будуть під ними Українці щасливі?

А. Політичний устрій польської держави

Про те, який буде політичний лад в польській державі, сотвореній цісарськими проклямаціями дня 5. падолиста, ми знаємо не багато. Однак і те, що ми вже знаємо, вистарчає, щоби її незлюбити.

Польща буде королівством

Наперед сама проклямація цісарів заявила, що польська держава буде дідичною монархією, т. зн. що на її чолі буде стояти не чоловік, вибраний волею народа з помежи народа, як у Злучених Державах, Франції, Швайцарії і других республіках, але буде панувати представитель якоїсь пануючої родини, якийсь князь, король або цар. З діда на батька, з батька на сина, зі сина на внука або на якого иншого кривного, буде переходити найвисша власть в польській державі без огляду, чи чоловік, на котрого ся власть переходить є сильний умом, чи нелітна дитина, чи зівялий старець, чи чоловік зі здоровим розумом, чи хорий умово ідіот, чи людина чесна, моральна, дбала за других, чи безчесний падлюка, неморальний грубян, безглядний самолюб.

Історія вчить нас, що республіка не все означає свободу та що монархія не все значить рабство. Бувають і республіки тиранські; бувають і монархії, свободніші від республік. Та мимо сего монар-

хія повинна бути хиба тоді, та лише для того, що так хоче народ, що народ уважає її доброю і корисною для себе. Тимчасом історія показує нам аж надто багато фактів на доказ, що пануючі роди не дивлять ся за народним добром, а лише за своїм власним інтересом. Щоби догодити собі і здобути наживи, хвали і власти та забезпечити її для своїх потомків, вони зраджують народні інтереси. Щоби побільшити й утвердити свою владу, вони старають ся привязати народ до своєї родини, та не дбаючи за його добро, але понижуючи освіту та поширюючи серед темного народа віру в нібито надлюдські сили пануючого, в нібито надземні права та буцімто божеське походжене королівської власти.

Пануючі роди ще не зрозуміли, що сила держави лежить в щастю її горожан; вони не дозволяють вільно розвивати ся ні одиницям ні громадам, ні віроісповіданням, ні народам. Вони думають, що їх влада буде забезпечена тоді, як всі люди їх держави будуть однакової віри та одної народности. Та тут часто мало не в кожній державі понадають різні народи попри себе, а вже в кожній живуть люди різних релігійних переконань. Мудра політика наказувала-би монархам признавати повну волю кожній релігії і повну рівноправність кожній нації, але монархам місто сього забагає ся привертати людей на одну націю. Колиж народи надто свідомі, коли віроісповідання занадто сильні, щоб з ними можна провадити таку політику, то монархи пробують другої, пускаючи одну націю на другу, тровлячи одно віроісповіданє на друге, щоби нарід був розділений спорами, а вони над ним легко панували. Ось так монархи починають релігійні та національні переслі-

дування, ось так вони для своєї влади розбуджують релігійні спори та національні боротьби.

До того монархи все і всюди лучать ся з клясою гнобителів. Будучи самі галапасами вони очевидно чують ся ближшими всяким визискувачам, як визискуваним. “Пан з паном, а Іван з Іваном” — і королі і цісарі всі лучать ся в одну силу з другими ворогами визволення народних мас.

Народні права в Польщі

Тепер насуваєть ся питанє: А який вплив буде мати народ польської держави на її політичні справи? Яка буде конституція польського королівства, сотвореного дня 5. падолиста, 1916 року? Докладної відповіді також не можна дати, бо цісарі, проголошуючи самотійність польської держави, сказали в своїй проклямації лише те, що будуча Польща буде конституційною монархією, т. зн. що в ній буде панувати якийсь королівський рід, а попри нього народ також буде мати якийсь вплив на політику. Але який саме той вплив має бути, чи такий широкий як в Англії, чи такий обмежений, як в Росії або Прусії, того не сказати.

Однак рівночасно з цісарською проклямацією прийшли з Польщі вістки, котрі дещо більше говорять про сю справу і позвляють представити собі докладніше польську державу.

Наперед прийшли вістки, що міста в польській державі дістануть громадську самоуправу, що значить, що мешканці кожного міста будуть самі правити справами свого міста через своїх представителів. Та ті самі вісти сказали, що до тих мійських управ населенє буде вибирати своїх представителів не загальним, рівним, безносередним і тайним голосо-

ванєм, але поділене на курії, в менчих містах три, а в більших аж шість.

Незадовго потім прийшла друга вістка, що в польській державі вже радять над виборчим законом до польського сойму у Варшаві. І знов майже ніхто там не думає про загальне, рівне, тайне і безпосереднє право голосовання, яке дає більшості народа яку-таку можливість впливати на політику. Пишуть, що виборчий закон польської держави має бути опертий на куріяльнім голосованню. Народ не буде голосувати разом як рівні з рівними, але поділений на курії, на класи виборців після маєтку і т. п. Таке голосованє куріями заводять ся на те, аби курії земельних посідачів або капіталістів дати більший голос, більше послів та більший вплив на політику, ніж працюючим класам. Куріяльна система є на те, щоби нарід нібито й мав право репрезентації в парламенті, але, аби він того права не мав на ділі, аби се право було за дідичами і фабрикантами.

Виходить з сього, що в будучій польській державі не думають народним робочим масам дати вплив на політику. Так у місцевій політиці, як в державній політиці буде рішати передовсім голос польської шляхти, та польських фабрикантів, словом горстка дуків буде мати більше значіне, як міліони працюючого народа.

Б. Громадські порядки в новій Польщі

Се буде мати великий вплив на жите народа в польській державі. “Кожда рука до себе крива”, кождий чоловік передовсім дивить ся за своїм інтересом. Тож польська шляхта та польські капіталісти будуть використовувати свій політичний вплив в польській державі і в громадах на те, щоби попи-

рати свій інтерес, щоби набивати кишені капіталістів та шляхтичів добром, виробленим хлопами та робітниками, та щоби зі себе здоймати всі тягарі, а вкладати їх всіх на плечі робочого народу. Будемо мати в польській державі суспільний гнет, визиск одної кляси другою, визиск робітника капіталістом та визиск хлопа дідичом, а той визиск буде попирати вся державна сила польської держави.

В. Національні права Українців в Польщі

Шляхта та капіталісти, що на основі виборчих законів будуть мати перевагу в польськiм соймі, очевидно будуть уважали себе Поляками і будуть не признавати національної толерації. За весь час спільного державного життя з Українцями польська шляхта не признавала їм національних прав та гнобила їх національний рух всякими способами. Навіть як польська держава впала ослаблена козацькими війнами, навіть тоді польська шляхта не перестала національно та політично кривдити Українців. В Австрії вона не допускала до розвою української національної культури та тамувала поступ українського народу всею силою австрійського правительства, свого політичного впливу у віденськiм парляменті та в центральному уряді, своєю перевагою в галицькiм соймі та краєвій адміністрації. Закон і беззаконє були однаково добрими средствами. І найсумнійше в цілій справі те, що проти українського народного руху станули не лише пануючі верстви, але навіть робочі маси польського народу та народні партії польських хлопів та робітників проняли ся національною ненавистю до Українців. Не лише в Австрії, в напів польській провінції Галичині, але навіть в Росії, де польський народ сам

був угнетений, навіть там польські шляхтичі ставили ся ворожо до українського національного руху. Не маючи в своїх руках влади, вони щували російський уряд на Українців. Ті самі Поляки, що самі терпіли національний гніт, що самі робили повстанє проти російського панованя, ті самі Поляки робили доноси на український рух яко на зраду держави, на Українців як на бунтарів. Звичайним коником, на котрім виїздила польська шляхта в Росії на герці проти українства, був донос, що український рух то німецька інтрига. І в той самий час, коли одна часть польської шляхти денунціювала Українців як зрадників Росії, заплачених марками німецьких агентів, в той самий час друга частина польської шляхти (ба навіть цілого громадянства) доносила на Українців перед австрійським урядом яко на зрадників Австрії, плачених російськими рублями. І сї доноси робили в той самий час, коли в Галичині піддержували всіми силами москвофілство серед нашого духовенства і селян.

Словом, історія національних відносин Поляків до Українців се один довгий ряд національної нетерпимости і національного утиску. Не маємо найменшої причини припускати, що в будучности буде інакше. Ніщо не заповідає, що ся політика Поляків проти Українців може змінити ся. Противно, ми маємо причину підозрівати, що вона стане гірша. Давнійше проти Українців стояла польська шляхта та польська буржуазія, а польські хлопи і польські робітники стояли проти польської шляхти і проти польської буржуазії і нераз нам давали поміч у нашій борбі за наше національне визволенє. Але тепер мусимо сказати, що в послїдних літах, на жаль, проти українського національного руху повстає не

лише польська шляхта і буржуазія, але що проти нас стає “польська шляхта і польські люд.” Се нам заповідає національний гнет в польській державі, гнет більший, всестороннійший, безпощаднійший, ніж досі.

Г. Релігійна рівноправність в новій Польщі

Та се ще не все добро, якого певно можемо сподівати в польській державі. Ось в кілька днів по цісарській проклямації телеграми з Польщі та Німеччини стали величати широкі свободи, які народ буде мати в польській державі. На доказ заповіли, що в будучій польській державі мойсеєве віроісповіданє буде мати рівні права з римо-католицькою вірою. Тою телеграмою хотіли також Жидів зробити прихильниками нової польської держави. Але ми розуміємо її так, що лише мойсеєве віроісповіданє буде рівне перед правом з римсько-католицьким віроісповіданєм в будучій Польщі. Колиб польські пануючі круги задумали завести у себе повну рівноправність віри, якби вони хотіли дати кожному чоловікові волю визнавати собі релігію, яку хоче, та вірити, як хоче, та молити ся до Бога, як сам вважає за найрозумнійше, то вони булиб певно се сказали. Проголошуючи світови, що в польській державі лише визнавці мойсеєвої релігії будуть рівноправні з римо-католиками польські пануючі круги признали ся, що вони не хочуть дати релігійної рівноправности ані українським греко-католикам, ані українським православним, ані українським протестантам, ані Українцям, що признають ся до других віроісповідань, ані Українцям, що не належуть до жадного віроісповідання. Словом, нова польська держава зараз на вступі заявляє, що вона не буде призна-

вати релігійної свободи, але думає далі йти дорогою релігійної нетерпимости, дорогою, котрою йшла давна польська держава, дорогою, яка також причинила ся не мало до її упадку.

* * *

Нова Польща і давна Польща

Бачимо, що польська держава, котра повстала дня 5. падолиста 1916 року, се не нова, вільна, відроджена Польща. Се повстає давна історична Польща, в котрій шляхтич визискував хлопа, в котрій політичне значінє мав лише король та шляхта, в котрій Поляк душив кожного, що не признавав ся за Поляка, в котрій загорілий та розюшений Єзуїтами римо-католик переслідував кожного чоловіка, що не признавав ся до тої самої віри. Дня 5. падолиста 1916 року цісарі Австрії та Німеччини воскресили давну Польщу з її клясовим, політичним, національним та релігійним гнетом.

Д. Людська кровця — не водиця: проливати не годить ся

Але єсть одна новість в новій польській державі, якої не було в давній. Не будуть хлопи мали рівного права з дідичами в новій Польщі, але не мали вони його й в давній Польщі. Будуть дідичі визискувати хлопів, але визискували їх і за Польщі — та ще й знущали ся гірко. Не будуть мали Українці рівного національного права з Поляками, але не мали вони його за давньої Польщі. Не будуть не-римо-католики мати рівних прав з католиками, але не мали вони їх також за давньої Польщі. Не багато в тих справах змінило ся. Але в однім настала гірша кривда.

Давна Польща признавала загальну військову службу лише для шляхти. Хлоп та міщанин йшов на війну хиба добровільно або яко чура, яко послугач пана.

За часів давної Польщі українські хлопи не мали обов'язку йти до війська бити ся за польську державу, проливати кров за панів, за ту неволю, що терпіли в Польщі. Українські хлопи (на їх славу треба сказати) як били ся, то били ся звичайно за своє право, за свою свободу, за свій інтерес.

Аж ось тепер перший раз в історії українського народу Українці будуть платити Польщі не лише податок гроша, але й податок крові. Нова польська держава, як мало не кожда новочасна держава, буде мати загальну примусову військову службу. Всі Українці, що будуть належати до неї, будуть мусяти служити в польськім війську, а в разі потреби йти бити ся в польській війні. Підуть українські сини ляти свою кровцю за ті кривди, які над ними буде видівати нова Польща, за національний гнет, за глум над своєю релігією, за своє безправство, за панський визиск.

Вже тепер, в отсю хвилю, наших братів з Волині, Холма, Поліся кладуть під міру польські асентерункові комісії. Вже тепер примірюють їм польські рогаті шапки польського війська. Тепер при екзецирці кленуть українську матір польські капралі. Вже скоро проллють свою кров українські люди за польську справу.

II. АВТОНОМІЯ ГАЛИЧИНИ

Рівночасно, як австрійський та німецький цісарі видали проклямацію про самостійну Польщу рівночасно сам австрійський цісар написав відручне письмо до свого президента міністрів, барона Кербера, в котрім висказав своє бажанє надати Галичині автономію і поручив йому приготувати відповідний закон. Подивім ся тепер, що значить автономія Галичини для українського народа.

1. ЩО СЕ ЗНАЧИТЬ АВТОНОМІЯ ГАЛИЧИНИ?

Слово “автономія” значить тільки, що “самоуправа”. “Надати краєви автономію”, значить надати йому самоуправу, або право полагоджувати свої справи самостійно. Завести автономію Галичини значить надати Галичині право рішати про свої справи самостійно.

Досі Галичина такого права не мала. Досі Галичина не була автономна. Богато-а-богато галицьких справ порішувано поза Галичиною, у Відни. Австрійський парлямент у Відни видавав закони, які обовязували також Галичину. Австрійські міністри мали власть над галицькими урядниками. Галицькі суди підлягали під контролю і нагляд австрійських найвисших судових властей.

А. Автономія Галичини в судах

Коли Галичина дістане автономію, то все те змінить ся. Галицькі суди не будуть піддані під заряд австрійського міністра у Відни, але під заряд галицького міністра у Львові. Вже не буде можна

жалувати ся в міністерстві справедливости, коли галицький судія надужие законної влади і т. п. Вже не буде можна через послів вносити запитів в парляменті в справі надужить судейської влади. Вже не буде можна вносити відклику від засуду галицького суду до Відня, бо найвисша апеляційна власть для галицьких судів буде в Галичині.

Ми знаємо добре, що те все значить для нас Українців. То значить, що всі суди будуть польські від споду до верху. Що там будуть надуживати закона на користь Поляків проти Українців, на користь шляхти, польських панів і польських підпанків проти наших хлопів та робітників. То значить, що скривджений Українець не буде мати надії дійти свого права і справедливости. Се значить, що над галицькими Українцями буде лише польський суд, сторонничий, несправедливий, дикий і жорстокий. І не буде жадної ради проти нього, жадного ратунку. Польські суді самі будуть судити Українців, а другі польські суді будуть рішати, чи перші польські суді не скривдили. Як в казці, один вовк буде рішати, чи добре зробив другий вовк, що роздер ягня.

Б. Автономія Галичини в законодавстві

Зі заведенем самоуправи Галичини австрійський парлямент втратить власть рішати про галицькі справи: вони всі перейдуть на галицький сойм. Від автономії Галичини галицький сойм буде рішати про такі важні справи, як податки, цла і мита, він буде рішати, нащо видавати гроші, буде рішати права горожанські мешканців Галичини; право релігійної свободи, зборів, стоваришненя, преси; буде рішати, як хоронити приватну власність; буде

мати власть над цілим шкільництвом, від найнищого до найвисшого; буде установляти карні закони; буде рішати, хто і як має засуджувати мешканців Галичини, і такі другі важні справи буде рішати.

У віденським парляменті вже не будуть сидіти послы з Галичини, ані українські ані польські, і не буде там вже ані Польського Кола ані Українського Клубу. Українські послы вже не будуть стрічати ся з польськими у віденським парляменті, як рівні з рівними. Українські послы вже не будуть могли відкликати ся до других послів і других народів Австрії: Чехів, Німців, Італійців. Не буде можна в австрійським парляменті примушувати міністрів до уступств. Через австрійський парлямент не буде можна відкликати ся до світа в українській справі. В парляменті не буде вже можна вносити інтерпеляцій (запитів) до міністрів за діяльність їх підвладних урядників в Галичині. Словом, українська справа сходить зовсім зі світового форум, яким будь-що-будь був австрійський парлямент, та перестає бути справою австрійської державної політики.

Про все буде рішати галицький сойм. Він буде видавати закони в справах, які перейшли на него з віденського парляменту. Він буде рішати, чи галицько-польські урядники нарушили закони. Він буде ухвалювати всі закони, що мають порядкувати жите галицьких Українців. Українська справа буде вся рішати ся у Львові. Українська справа робить ся внутрішньою справою Галичини і галицького сойму. З важної політичної справи австрійської злітає у пропасть забуття яко дрібна внутрішня справа автономної Галичини.

Ба навіть і тільки ні! В галицьким соймі будуть мати перевагу Поляки і то польська шляхта та поль-

ське україножерне міщанство. Вони будуть рішати кожду справу після своєї волі. Вони будуть уважати себе за дійсних та одиноких представителів галицького народу. Вони будуть могли сказати: “Народ то ми! Сойм то ми!”

Та шляхетсько-вшехпольська більшість галицького сойму надасть йому характер “польського сейму”. Українців будуть трактувати в нїм як небажані елементи, як зайдів, зрадників польськості, сейму і краю. Українська справа буде представлена в соймі і перед світом, як рак на тілі “польського люду Галіції” і “польського сейму ве Львовє.”

В. Автономія Галичини в адміністрації

Коронаю сеї автономної Галичини буде галицький уряд, очевидно польський з польськими урядниками і польський тим, що ніхто з поза “польської Галичини” не буде мати над ним нагляду. Австрійські міністри у Відни не будуть мати навіть права вмішувати ся в адміністрацію Галичини. Міністер внутрішних справ ані другі міністри не будуть мати права наглядати діяльність поодиноких урядників, ані контролювати, ані карати. Найвисшим і неподільним паном в Галичині буде галицький намісник. Він, що правда, вже й досі мав великий вплив та майже независиме становище. Однак се було проти закона, проти правних постанов. Від заведеня автономної Галичини намісник Галичини стане дійсним і правним віцекоролем. А що він буде все з польської шляхти, то буде Галичина мати польського віцекруля.

Він буде правити Галичиною, як йому подобає ся, як буде треба польській шляхті і буржуазії. Він зможе скасувати одним почерком пера конститу-

ційни свободи, право недоторкаємости особи, право збирати ся на віча і мітинги, право організації, право вільно переселювати ся (емігрувати), він буде могти навіть завести панщину, а про законність того всего буде рішати лише галицький сойм зі своєю шляхецько-вшехпольською більшістю, та австрійський цісар, що його установив.

Бачимо, що автономія Галичини мусить бути страшним ударом для нашого народа. Повна галицька самоуправа се ніщо инше лише самостійна Польща в Галичині. Автономія Галичини означає віддане галицьких Українців в руки польських шляхотських судів, в руки польських адміністративних урядників, в руки польського сойму. Автономія Галичини є нате, щоби австрійське правительство не мішало ся до польського пановання над нашим народом в Галичині. Автономія Галичини се польське закріпощенє нашого народа за помочю австрійської держави.

2. БОРОТЬБА УКРАЇНЦІВ ПРОТИ АВТОНОМІЇ ГАЛИЧИНИ

Не дивно, що проти автономії Галичини виступили всі свідомі люди нашого народу. Навіть в часи такої політичної безпросвітності, яка панувала на галицькій Україні в 1848 році, Русини виступали проти сеї програми в славній резолюції Головної Ради за поділом Галичини. І від того часу свідомі інтелігенція і свідомі народні маси все ставили опір автономії Галичини. Всі дійсно народні заступники нашого народу старалися не допустити до жадної уступки Полякам, що все хотіли поширити галицьку автономію.

Не все їм се вдавалося. Заняті пустими справами про маловажні справи в 1860-их роках допустили без протесту до того, що під автономією Галичини поставлено першу підвалину. Тепер знов, підчас сеї війни, українським представителям не вдалося перешкодити виразній цісарській обіцянці завершити Полякам будову галицької автономії. Ми, американські Українці, були певні, що щирі народні заступники зроблять все, що зможуть, аби до сего не допустити. І ми не завелися, бо з краю через кордони боєвих ліній та китайські мури цензурних обмежень передерла ся вість до нас, що українські послі рішучо запротестували перед австрійським правительством проти автономії Галичини, а коли правительство відослало протестуючих послів переговорювати з Поляками, тоді президія Українського Клубу мала зложити свої уряди.

Коли заходи наших послів, їх протести та демонстраційні виступи не допоможуть нічого справі, то за се треба винувати не так їх, як передовсім ті во-

єнні обставини, що залягли над українським народом в Австрії.

Передовсім, наші народні послы не мають де объявити правно свого впливу, бо тепер не радить ані одно законодавне зібранє, де вони мають право голосу. Не радить ані галицький сойм, ані австрійський парлямент, ані австрійсько-угорські делегації. Будучи бідними репрезентантами бідного народа наші послы не мають доступу до дворів, де тепер рішає ся вся політика. До народу відкликати ся не можуть, бо та часть народа, що дійсно малаби політичну силу, тепер служить у війську або живе під військовим, виїмковим правом.

Нарешті, всяка акція наших послів і народа проти автономії Галичини, мусить звертати ся не лише проти Поляків, але передовсім проти австрійського уряду. Австрійський уряд заздальгідь забезпечив ся проти таких можливих виступів в той спосіб, що післав межи українських представителів своїх агентів платних австрійськими коронами і вірних австрійському урядови. Ті агенти, які своїм походженєм, вихованєм та минувшою діяльністю зовсім не можуть зачислити ся до Українців, — збанкрутований ромунський шляхтич барон Василько та збанкрутований польський дідич з російської України, що довго видавав себе за Москаля-обрусителя, а тепер підписує себе рицар фон Меленевський, — за австрійські корони зрадять австрійському та польському урядови кождий плян українських послів і ті уряди в час можуть перешкодити всякому протестови. Осьтак треба буде пояснити справу, як що протест, піднятий проти автономії Галичини нашими послами, не принесе бажаного успіху.

III. ПОЛЬСЬКА НЕБЕЗПЕКА І УКРАЇНЦІ В АМЕРИЦІ

1. ВІЛЬНІ РУКИ І СВОБІДНИЙ ГОЛОС!

Щож ми, американські Українці маємо робити супроти самостійної Польщі та автономії Галичини? Яке становище треба нам зайняти?

Перша річ, яку нам треба з'ясувати в сій справі, се те, що весь тягар оборони українського народу перед новими тягарями спадає на нас, Українців зі Злучених Держав.

Треба добре вбити собі в голову, що австрійські Українці не можуть заперестувати ані проти автономії Галичини ані проти воскресення історичної Польщі. Треба також пам'ятати, що не можуть сего зробити російські Українці, бо царський уряд здусив всенародне житє Українців в Росії, розв'язав всі організації, замкнув всі газети. Не може піднести протесту також горстка бразилійських Українців, незорганізованих, розбитих, замучених страшною боротьбою за насущний хліб, затуманених нетямущими монахами. Не знати, чи здобудуть ся на протест канадійські Українці. Їм перецкаджає воєнний режим в Канаді. До того вони живуть в країні, що веде війну з Австрією та Польщею, і те саме до певного степеня обезцінить їх протест, коли вони не стануть рука об руку з Українцями в неутральній країні, в Злучених Державах.

Осьтак на нас, американських Українців, спадає тепер важкий обов'язок боронити українську справу. Лише ми, Українці в Злучених Державах, маємо

можливість і нагоду і вигідне становище підняти протест проти кривд, що тепер готовлять ся і йдуть на наш народ. Ми одні можемо розказати про них світові. Ми одні можемо відкликати ся до людського чуття неінересованих людей. Ми одні можемо виступити в обороні нашого народного права.

Чи вже за пізно обороняти рідний край?

Тепер ще не за пізно виступати в обороні того права! Вратувати можемо ще дуже багато. Самостійна Польща вправді вже проголошена, але, щоби лишила ся такою, як її проголосили, на те не вистарчає згода австрійського та німецького цісаря та болгарського царя. На те треба ще згоди других держав, так неутральних, як і ворожих Австрії та Німеччині. Щож до автономії Галичини, то відручне письмо австрійського цісаря лише обіцяло Полякам автономію Галичини, але не перевело її. Померший цісар лише висловив бажанє дати автономію Галичині; його уряд має її виробити і зробити її законом. Хочби навіть австрійський уряд мав непохитну волю дати Полякам автономію Галичини, то все таки автономія може бути ріжна, більше або менче широка. Описана тут автономія Галичини—се майже повна автономія, а Поляки на ділі можуть дістати менче, а можуть дістати навіть більше. Поки справа ще не рішена остаточно, нам треба доложити труду, щоби ту автономію унеможливити або бодай зробити її як найменче шкідливою для українського народа! Ані одна ані друга справа ще не полагоджена остаточно! Ще багато доброго можна зробити! Лише треба робити скоро і розважно!

Вороги нашої народної справи

Ворогів в тій роботі будемо мати багато.

Будуть проти нас виступати слуги тих, що мають інтерес в самостійній Польщі та в автономії Галичини. З гори можемо знати, що проти нас виступлять злученою силою австрійські урядники та польські агенти. Що вони будуть виступати разом, видно з того, що рівночасно з проголошенням самостійності Польщі і автономії Галичини австрійський цісар іменував австрійським амбасадором в Злучених Державах польського графа Тарновського. Урядники та агенти може менше будуть виступати проти нас в пресі та на зборах, а зате більше будуть працювати тайно, перед американським урядом та перед дипломатичними представителями різних держав.

Не так ті вороги, як “добрі люди”

Проти оборони нашого народу будуть виступати на зборах та в часописах “наші люди”. Австрійсько-польські влади знайшли собі безхарактерних помічників, ласих на особисту наживу. За дзвінку монету або поперте свого бізнесу або навіть за пусту обіцянку вони зраджують народний інтерес і стараються представити, що нашому народови жадна небезпека не грозить. Гнобителів українського народу представлять як його добродіїв. Нові кривди будуть старалися зменчити, затерти, замовчати, просто сказати, що їх нема. Людей, що будуть народови розкривати очі на грізну небезпеку, будуть лаяти ворогами церкви, народа, віри, споганяти як самолюбів і амбітників. Будуть розбивати організації, що станули в обороні народних прав. Се не здогадка, не ворожбицтво. Про те все говорю

на основі історії. Те все вже в нас було. В нас повторить ся лише історія. Ще раз переживаємо те, що вже діяло ся. Ще раз побачимо зраду народних інтересів для личної наживи. Ще раз побачимо те, що переживали наші предки, коли козацька старшина народні інтереси зраджувала за шляхоцтво, дароване їй російськими царями. Ще раз побачимо сумної слави “нову еру” з перед 25 літ, коли то горстка самолюбів продала польській шляхті добро народних мас за марні посади для інтелігенції, коли зрадники народа стягнули процес на Франка і Павлика, коли тих двох діячів і їх вчителя Михайла Драгоманова окричали москвофілами. Так тепер помічники наших ворогів серед нашого народа будуть заспокоювати народ надіями на ласки та вколювати його до сну рабів.

А з другого боку тим наймитом польської шляхти стануть до помочи слуги царя і царського уряду, платні і неплатні, лідери москвофільства і темні кацапські маси, що не хочуть бороти ся з польською шляхтою власними силами народа, але сподіють ся ратунку від царя. Сі нещасні люди підіймуть на глум всяку боротьбу проти польської шляхти і накинуть ся на неї, яко на безплідну. Вони будуть сміяти ся і кпоти з нашого протесту, як сміяли ся вони і кпили з всякого визвольного руху нашого народа. Вони будуть розбивати нашу народну силу, щоби ми звернули свої очі на білого царя і ждали визволення від того, що сорок народів та сто мов закув в Росії.

Нате є лихо, щоби з ним бити ся

Та хоч нас будуть нападати з двох боків, тайно і скрито, самі вороги нашого народа, а отверто і

явно їх наймити, вибрані зпомежи самих Українців, мимо сего нема сумніву, що українські імігранти в Злучених Державах виступлять в обороні свого народу. Не злякають їх, ані хитрощі московських ані підступи польсько-австрійських дипломатів. Не зневірять ся вони ані через подлість москвофільських лідерів ані через безхарактерність польсько-австрійських агентів. Як колись за “нової ери” в Галичині не злякали галицьких Українців ані польські поліцаї та жандарми, ані свої доносчики, ані польські суди, ані австрійські арешти.

2. ЗАВДАННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СПРАВІ

Ціль наша велика, мета наша ясна. Хочемо боронити права свого народу і його свободного розвитку. Те право подоптано дня 5. падолиста 1916 р. аж два рази. Раз, коли проголошено незалежності польську державу і наших людей віддано під польське панованє, як властитель віддає свою худобу другому чоловікові. Подоптано право людини другий раз, коли австрійський цісар заповів автономію Галичини, то значить, що в Галичині також збільшив польське панованє над Українцями.

Хто сїє вітер, той збирає бурю

Виступаючи проти автономії Галичини та проти самостійної Польщі на українських землях ми стараємо ся відвернути велике лихо яке мусить впасти не тільки на наш народ, але навіть на польський. Проголошена нова польська держава та проєктована автономна Галичина мають полагодити українсько-польські відносини так, що віддають Українців у владу Полякам, що дають Полякам право панува-

ти над Українцями, що дають їм власть діяти насильства над українським народом.

Та Українці не будуть спокійно терпіти, як Поляки будуть їм на голові кілки тесати. Не будуть тихо сидіти, як пани їм будуть в кашу плювати. Не сиділи вони спокійно досі. Повстали в козацьких війнах та гайдамацьких бунтах проти пановання польської шляхти. Бороли ся завзято проти національного та класового гнету в Галичині. І не замовкнуть вони, як попадуть під нове польське панованне, чи в самостійній Польщі, чи в півсамостійній польській Галичині.

Національна боротьба, що горіла лютим полумем в Галичині за послідних пятьдесять літ, що здержувала свободний розвій обох народів, що не раз доходила до кровопролитя, та борба не втихне ані в автономній Галичині ані в самостійній Польщі, але буде ще острійша та ще лютійша.

Де два бють ся, там третій користує

Національна боротьба межи Українцями і Поляками мусить стягнути і на одних і на других тяжкі наслідки. В той час, коли другі народи будуть розважати над своїм поступом, над тим, як ліпше жити завести в себе, Українці і Поляки будуть витрачувати час, працю і гроші на національну боротьбу. Замість дбати за поправу шкіл, вони будуть сварити ся, хто, Українці чи Поляки, мають бути вчителями. Замість думати про те, як поправити залізницю, вони будуть сварити ся, якою мовою залізничні тикети друкувати. Замість старати ся о поправу громадських справ, вони будуть жерти ся зі собою, якою мовою треба про се говорити. Замість розважати, якими способами дійти б легше в

судах правди, добити ся справедливости, вони сей час будуть марнувати на сварки, якою мовою мають говорити в суді або якою мовою мають бути написані написи над плювачками в судовім будинку.

Держава, в котрій народи будуть у вічній боротьбі за такі справи, не може розвивати ся на рівні з тими, що національних сварок не мають. Національна боротьба спиняє поступ і добробут мешканців, як се наглядно показує історія тих держав, що мали її в себе. Така держава мусить остати ся по заду других держав, мусить підпасти під вплив могучих сусідів і чи тепер чи в четвер, впаде жертвою внутрішньої боротьби межи своїми народами. Польська історія дає нам один примір такої держави, що впала через гнет, який в ній завели її нерозумні, самолюбні діти. Чи не вистарчить один упадок Польщі, щоб незрячі побачили правду? Чи ж треба їм, аби історія повторила ся?

Що значить полагодити національну справу?

Надармо хвалить ся Австрія та Німеччина, що вони своєю проклямацією з дня 5. падолиста 1916. рішили польське питанє. Величають ся їх уряди, що вони направили одну кривду на світі. Вихваляють ся їх агенти, що їх уряди визволяють народи та лагодять національне питанє. Та те все пусті перехвалки. Не полагодила ще проклямація з 5. падолиста 1916 року польського питаня, бо не вдоволила вона ані Українців, ані навіть Поляків та не принесе спокою ні одним ані другим. Не направляєть ся кривди, коли завдаєть ся нову. Не полагоджено польського питаня, бо не визволено Українців з під Польщі. Не рішено національного пита-

ня, бо воно ще довго буде важною політичною справою.

Полагодить ся національну справу аж тоді, коли межі людьми не буде більше національних суперечок, коли люди перестануть сварити ся за свої права в тій справі. Ось такі розвязки національного питання ми бажаємо. Ось такого рішення українсько-польських відносин ми ждемо. Лише така розвязка може нас вдоволити та вічний мир поміж нами завести, коли не буде війни, ані мирної ані кровавої, межі Українцями та другими народами. Таке рішення лежить однаково в інтересі Українців і Поляків і всего світа.

Щоб так полагодити українську справу і національну справу взагалі нате треба щоб всі народи мали однакові права. Треба, щоби один народ був з другим народом рівний, а не один паном, а другий рабом.

А. Національні права одиниці

В багатьох краях народ має широкі права. Вольно людям займати ся всяким бизнесом, до якого мають охоту та нагоду. Можуть їздити з місця на місце, з краю до краю. Не вільно їх арештувати без правної причини. Мають право признавати ся до такої релігії до якої хочуть. Та не дано ще всім людям права признавати ся до любої їм нації. Ще часто держави самовільно означують національність чоловіка. Коли на світі має настати дійсна свобода, коли маємо запевнити кождому чоловікови свободний розвій його духової культури, то треба дати кождому чоловікови право признавати ся свободно до нації, яка йому дорога. Кждому чоловікови треба законом забезпечити свободу стреміти до розвою

свого ума, до розцвіту своєї духової культури при помочи такої мови, освіти, науки, штуки, яка йому видається найліпша. Коротко кажучи, кожда держава має запевнити кожному горожанинові право признавати ся до тої нації, до котрої він сам захоче.

Б. Права нації в державі

Та сего ще мало.

Новочасна держава дає людям право свobodно висказувати свою думку, словом та письмом, збирати ся та свobodно обговорювати свої справи, та організувати ся, щоб порядкувати своє жите після своїх поглядів. Але новочасна держава не забезпечує людям свободи плекати свою культуру, свою мову, літературу, науку, ширити освіту та знанє. Щоби забезпечити людям всесторонній свobodний розвій всіх сил чоловічих, повинна держава дати кожному народові право розвивати свою мову, літературу, штуку, освіту, науку. Кождий народ, повинен мати право самостійно рішати справи своєї культури. Кождий народ, що живе збитою масою на якійсь землі, повинен становити одну цілість для полагодження своїх національних справ. Кожда держава повинна бути поділена на національно самостійні області, що заряджують самостійно своїми національними справами.

Поділ держави на автономні національні округи

Та сі національні автономні округи можуть служити ще другій цілі. Велика держава мусить ділити ся на краї, чи провінції, чи губернії і віддати їм велику частину громадських справ до полагодження. Досі мало не кожду державу ділили на такі провінції самі пануючі після своєї вільної волі, нераз без

найменшого розуміння справи, от просто на основі своєї забаганки. Нераз знов при поділі держави брали під увагу історію краю. Стало ся се приміром, як відомо, з Галичиною, котрою обнято українські і польські землі, забрані разом від давної польської держави.

З такого поділу виходили великі шкоди, так для краю, як і для цілої держави. Поділ був штучний, неприродний, не опирав ся ані на природу краю ані на природу, бажане людей. Злучені зі собою народи були невдоволені з держави, що такий поділ завела. Щоби завести поділ новий природний і живий, треба його оперти або на природу краю або на природу людей, найліпше на національно автономні території. Кожда автономічна провінція в своїм соймі буде залагоджувати свої національні і політичні справи.

В кождім краю буде одна народна маса звязана спільним почутєм. Осьтак держава зі штучного та хлибісткого злипка країв перемінить ся в ціпку будову народних провінцій, в державу, що буде союзом, федерацією автономічних національно і політично народів.

Здійснене такої програми мусить бути корисне для поодиноких народів, для поодиноких держав і для цілого людства. Кожда нація буде забезпечена в своїм розвою. Держава стане душа і могучійша, бо поодинокі народи будуть її цінити, стануть дійсно уважати її за свій рідний край. Для цілого людства вийде зі сього немала користь: збагатить ся воно багатьома культурами та зближить ся до братерства людей. Найважнішою користю буде те, що війн не буде так часто, бо усунеть ся одна, хоч не перша і

найголовніша, але все таки одна з важних причин війни, усунеть ся національне поневоленє.

В. Нація в междержавних відносинах

Та улаштувавши так відносини націй до себе ми все ще не зовсім рішимо і полагоди́мо національну справу. Хочби ми перестроїли всі держави на основі національних автономічних країв, все ще одна або друга держава, один або другий цісар або король забагне прилучити до свого царства якийсь народ з другої держави. Піде війна, потечуть ріки крови, знесуть гори трупів. Програє захланник війну, то не дістане бажаного, ще й сам втратить. Виграє, то забере, що йому треба. Бо у відносинах межи державами ще й нині нема жадного права, нема ніякого закона. Там рішає воля дужчого, сильнішого, що має більше народа, армат, війська. В междержавних справах одиноким законом єсть воля міцнішого, одиноким правом кулак!

Конечним наслідком такого беззаконя в междержавних відносинах мусить бути боротьба одної держави проти другої, а та боротьба час-від-часу мусить прибирати страшні форми війни. Анархія межи державами доводить до взаїмного підозріння межи державами, до взаїмного недовіря, до коштовних зброєнь, а час-від-часу до страшних трагедій, з яких найстрашнішою єсть без сумніву теперішня світова війна.

Та ся війна єсть таким страховищем, що розбудила навіть камінні серця, що під її впливом навіть найтвердші лоби почали застановляти ся: які причини того всего? Чи не можнаби тому зарадити? Чи не можна-би завести межи державами такого ладу, як є тепер межи поодинокими людьми? Пре-

цінь і поодинокі люди колись жили без всякого закону, а саодиноким правом була воля міцнішого! Прецінь і межи поодинокими людьми таке беззаконе мусіло доводити до вічної боротьби кожного проти всіх! А прецінь люди з часом дійшли до того, що упорядкували відносини одного чоловіка до другого і нині навіть найдужший, як хоче бути здоров і жити межи людьми, мусить поводити ся так, аби не шкодити другим своєю силою! Прецінь нині і слабкий і сильний для спільного добра і для мирного людського життя мусить не раз відмовити собі неодної приємности, здержати ся від неодного, що він так радо зробивби! А не раз то навіть і час і гроші і працю мусить посвятити для добра громади! А як не схоче, то громада його примусить!

Зачали люди шукати за способами, якби то зарадити беззаконю межи державами, якби то скасувати в междержавних справах власть міцного, а на її місце поставити справедливість, людяність, закон. Почали люди думати, яких законів треба межи державами та хто має їх виконувати та хто має судити держави, що провинили ся перед правом.

Голос народа — голос божий

Відносини між людьми порядкували давно царі, королі, князі: вони видавали закони. З часом шляхта взяла собі то право разом з царями і королями. Ще пізнійше багаті міщани здобули те право. А наконєць здобули його народні маси. І нині у всіх поступових краях нарід має широкі права щодо нових законів, які мають його обов'язувати. Він їх ухвалює через своїх вибраних представителів. Він також устанавляє державні податки. Подекуди нарід вибирає урядників, які мають виконувати зако-

ни, ухвалені народними представниками, а в декотрих державах народ вибирає навіть найвисшого урядника держави. Загалом можна сказати, що світ поступає до того, що народ набирає що раз більшого значіння в політиці, що він здобуває собі права порядкувати щораз більше справ.

Та воля народа нині ще дуже мало значить в междержавних відносинах, де рішає звичайно воля пануючої родини і пануючої кляси. Тому нема чого й дивувати ся, що ті справи так часто ведуть ся проти народних інтересів, що пануючі в своїм інтересі видають війни, проливають людську кров, що після своєї волі силують людей до різних держав, чи люди хочуть, чи не хочуть. З того творить ся багато неладу, замішання, колотнечі: одну війну скінчать, а зачіплені нею справи полагождать так, що вже й є готовий матеріал, аби почати десять нових.

І поступові люди хочуть зарадити сему так,щоби про межинародні справи рішав також народ та щоби про зміну границь рішав також народ та щоби народа не вільно переносити в другу державу без його дозволу. Іншими словами, так як нині народ голосуванєм рішає, хто має для нього закони писати, таксамо народ своїм загальним голосуванєм повинен мати право сказати, де він хоче належати, чи може він хоче бути самостійним. Бють ся тепер Французи з Німеччиною межи иншим і за те, де має належати Альзація та Лютарингія; та се питане не повинно рішати ся арматами, машиновими карабінами, а загальним голосуванєм народа тих країв. Таксамо повинні рішити свою долю Сербі і Айриші, Бури і Поляки і всі инші народи.

Можна би так запобігти неодній війні. Воля самого народа заняла би місце нинішних воєн. Бо

так як нині рішає війна, хто куди має належати, так тоді рішало би просте голосоване народа. Можна би без великої шкоди переводити таке голосоване частійше. Помилить ся раз народ своїм голосованем і зробить нещасливий вибір, чому ж не мав би він мати права поправити собі той вибір і за кілька або кільканайцять літ щераз голосувати, до якої держави йому належати?

Чи можливо, аби народ сам рішив про себе?

Очевидно, що пануюча кляса не згодить ся на те добровільно, бож се значить пановане народа. Ясно, що проти таких проєктів повстануть всі пани і полупанки та окричать сей плян як шкідливий, невідповідний або навіть безбожний, а вже певно скажуть, що він непрактичний, то значить, не можна його перевести. Та так воно не є, бо сей плян народного голосованя про справи державної приналежности народа звернув на себе загальну увагу, чого доказом те, що французькі соціялісти заявили ся, щоби мешканці Альзації та Лютарингії самі загальним голосованем сказали, чи хочуть належати до Франції, чи до Німеччини. Що на него звертають увагу навіть практичні дипломати, та люди, що не належуть до соціялістичних партій, доказ хочби той, що Арнолд Тойнбі, високий урядник в англійським міністерстві заграничних справ, в своїй книжці: "Народність та війна" також радить те саме, що французькі соціялісти.

Ще дальше йде теперішній президент Злучених Держав, Вудро Вилсон, котрий не при одній нагоді заявив ся за тим, що кождий народ повинен мати право вибирати собі своїми вільними голосами державу, до котрої він хоче належати.

Навіть в історії маємо приміри, де народ загальним голосуванням рішав свою державну приналежність і інші важні справи. Ось до року 1905 норвежський народ був злучений унією зі Швецією, так як колись Українці були злучені з Литвою та Польщею, а потім з Москвою. Але з часом Норвежці не злюбили собі унію. І ось зарядили загальне голосування серед народа, чи стояти їм в спілці зі Шведами, чи відлучити ся в зовсім особну державу. І дня 13. серпня, 1915, відбуло ся се голосування і впало 368 тисяч 200 голосів проти злуки, а лише 184 голоси за злукою. Отже Норвегія відлучила ся від Швеції, а пару місяців потім вибрала собі особного короля також загальним голосуванням. Впало сим разом 259 тисяч 563 голоси за князем Карлом з Данії, а 69 тисяч 264 голоси проти нього. І став Карло королем Норвегії з волі Норвежців, з ласки норвежського народа.

Чому ж Норвежці могли-би рішати справу приналежности Норвегії до Швеції, чому вони мали-б право рішати, хто має бути їх королем, а чому того права не малиб мати мешканці Альзакії, або Поляки з Познаня, або Сербі з Боснії, або Українці з Галичини? Чи їх мають забирати як звірів диких, як телят немовних, куди панам подобає ся?

ЗАКІНЧЕНЄ

Таких власне прав треба нам добивати ся для українського народу.

Треба нам передовсім добити ся у всіх краях, де живе наш народ, щоби там кождому чоловікови, отже й кождому Українцеві, вільно було признавати ся до такої народности, яка йому дорога. Чи буде наш народ жити в Австрії, чи в Росії, чи Польщі, чи в Угорщині, всюди йому треба передовсім добити ся признання своєї народности, щоби кождого чоловіка, що признаєть ся до українства, также закон признавав Українцем.

Треба нам далі добити ся в кожній державі, де живе український народ, щоби земля заселена українською збитою масою, була вилучена в автономний край, котрий мавби право заряджувати своїми культурними та краєвими економічними та політичними справами, а рівночасно з другими національними областями становив державу, зорганізовану як федерація автономічних націй. Нам треба добивати ся, щоби кожда держава, де живе, чи буде жити наш народ, перемінила ся у федерацію самоуправних народностей.

Треба нам наконець добивати ся, щоби про державну приналежність нашого народу рішали не царі, не цісарі, не королі, не чужі люди, але лише наш народ. Треба нам добивати ся того, щоби Українців прилучувано до Польщі, чи до Росії, чи до Австрії, чи де инде лише тоді, як нарід сам через загальне голосованє заявить, що він на се годить ся. А як народ під яку державу не хоче йти, то щоб

його не силували, не прилучали української землі до чужої держави без згоди українського народа.

Треба нам запротестувати проти того, що не питаючись галицьких Українців віддають їх в польську владу в автономній Галичині, а волинських, холмських та поліських Українців без питання в руки польських панів в самостійній Польщі. Треба нам підняти протест в обороні їх людських прав. Треба повстати проти того, щоби їх заганяти в неволю як бездумні звірята.

Нехай вони самі скажуть, де вони хочуть належати! Най нарід скаже, що він думає про злуку з Польщею. Чи сяка, чи така буде його воля, най буде та його воля свята, най буде вона законом!

Се послідне домаганє, певно стріне ся з опором тих держав, що хочуть загорнути до себе українську землю, отже передовсім Поляків. Коли Українці проти сього запротестують і зажадають загального голосовання народа про сю справу, то й додати не треба, що їх бажанє стріне ся з опором Поляків, їх союзників та слуг.

Поляки мають чого бояти ся загального голосу українського народа. Вони можуть певно сподівати ся, що якби так спитали Українців, чи вони хочуть належати до польської держави, то Українці своїми голосами певно сказалиб те саме, що ще в 1655 році відповів український гетьман Богдан Зиновий Хмельницький польському послови Любовицькому, котрий від імени польського короля пропонував йому згоду поміж Поляками і Українцями. Наш нарід певно повторить ту відповідь Хмельницького, котру наш поет Іван Франко представив в такій формі:

“Пане куме Любовицький,
вищиймо по чарці ще!
Щире серце гріє гарка,
а нещире най пече!

Мовиш: “Киньмо звади й свари,
все, що роз'єднало нас,
вимажімо з серця пам'ять
давніх кривд, гірких ураз!

“Вольні з вольними, в любови,
як брат з братом, з другом друг,
рука в руку, межа в межу,
у двох тілах один дух...”

Гарні се слова, їй Богу!
Проникають в кров і кість.
Сам старий Сильвестер Косів
чутливійших не повість.

Пане куме мій, ти мудра,
дуже вчена голова, —
та мене за дурня маєш
турчачи такі слова.

Добре знаєш, се принада,
свіжий, так сказать, хробак.
щоб по нїм козацька шука
зачепилась вам на гак.

Куме, куме! Не трепли ся!
Не кленись та не молись!

Слухай радше приповідки,
що малим я чув колись.

* * *

Був собі колись господар,
мав і поле і садок,
гарну хату і худобу,
пчіл чимало колодок,

жінку добру, челядь вірну,
дещо гроший під ключем,
так що завиділи люде,
називали богачем.

Був у него вуж домашній,
що нікого не кусав
і свobodно всюди лазив:
у ночі корови ссав,

а на день йому господар
від нетямної пори
ставив молоко солодке
у мищині край нори.

Вуж сей, то було хазяйське
щастє: і з роси й з води
в двір плило добро, сторичний
плід давали всі труди.

Пречудово скот плекав ся,
всім на диво родив хліб,
родив сад, роїлись пчоли,
мов лопатою хто гріб

до двора достатки всякі,
а нещастя відвертав:
град у всім селі збив поле,
при його границі став;

пошесть там не зазирала
ні до хат ні до хліва,
обминала двір пожежа,
поле сарана й мишва.

Аж ось скоїло ся лихо!
Хлопчик був у хаті тій,
син господаря, плазунчик,
батьків любчик і пестій.

От раз мати на сніданє
для коханого синка
на долівці положила
у мищині молока.

Хлопчик їсть і розливає,
от звичайно як дитя;
запах молока привабив
і вужа з його кута.

Він приповз і став хлєптати
молоко, але в гніві
хлопчик бац! вужа ударив
ложкою по голові.

Вуж не привичний до бійки
звив ся грізно, засичав,
і мов блискавка дитину
їдовитим зубом втяв.

Зверещав страшенно хлопчик;
батько зо страхом прибіг,
зараз зрозумів, що сталося,
та порадити не міг.

За вужем в скаженій злості
кинув ся, хотів убить,
та вуж бачучи погрозу,
в яму криєть ся в ту мить.

З буком надбіга господар,
вуж у ямі майже ввесь,
тільки хвіст іще з надвору
спішно в яму волочесь.

Не міркуючи багато,
люто вдарив чоловік,
і вужеви небораці
до крихітки хвіст відсік.

Та біди тим не поправив:
від отруйного жала
до доби його дитина
Богу духа віддала.

Сумував страшенно батько
і ходив зовсім недуж,
та в норі своїй від рани
мучив ся не менше й вуж.

А хоч рана й загоїлась,
він безхвостий, нездоров
відцурав ся хати, стайні
і подвіря і коров.

Та з ним разом давнє щастє
улетїло зо двора:
ниви витовє град у лїтї,
висушила степ жара.

хижа гусїнь сад обїла,
від зарази скот попух,
в хату слабїсть загостила,
мов повїяв смерти дух.

Що робити? Рада в раду:
до ворожки вдав ся він,
чи не скаже, що за ворог
є причиною тих змін?

Поворожила ворожка
на бобах, чи на зірках,
тай говорить: "Сам ти, друже,
сам бїду на себе стяг.

"Був приятель в тебе щирий,
що від зла тебе стерїг,
але першої образи
ти стерпїть йому не мїг.

"Ти його зневажив тяжко,
тяжко гнїваєть ся він, —
ну, а гнїв його, мїй друже,
се причина всїх відмін.

"І нема тобі ратунку,
пропадеш увесь до тла,
доки в вуглї твого дому
гнїв той мов огонь пала.

“Лиш одна тобі порада:
всьому гніву дати стрим
і перепросить ся щиро
із приятелем старим”.

От тепер згадав господар,
як немудро се вчинив,
що в безумному розпалі
так вужа він поранив.

І подумав: “Конче треба
знов перепросить ся з ним,
бо погине вся худоба,
всье добро піде як дим”.

Мовив жінці: “А постав но
край нори вужови знов
молока, а чей вернув би
знов у дім наш, до коров”.

І поставила хозяйка
у мищині молока,
та вуж виповзе, наїсть ся,
і до ями знов тіка.

А господарю що днини
гірше й гірше, хоч умри!
От він раз вужа підглянув,
як той повз собі з нори.

І говорить: “Вужу любий!
Що се враз на нас зайшло?
Чиж то сердитись нам треба?
Забуваймо гнів і зло!

“Що минуло, те пропало,
хоч і як нам допекло;
жйймо, як жили давнййше,
щоб знов добре нам було”.

Вуж на се відмовив: “Годі!
Що було, те загуло.
Але як забути горе,
що по серці нам пройшло?

“Адже-ж ти коли згадаеш,
що твій син в землі гние,
то руку свербить, щоб тімя
розторощити моє.

“А і я коли погляну
на відсічений свій хвіст,
то отруйним зубом в тебе
вгриз ся’б, так лютує злість.

“Ти скажи: як нам єднатись?
Як тобі був любий син,
так мені мій хвіст. Даремно
тут шукать причин, провин.

“Не навернеть ся до мене
твое серце, ні моє
не навернеть ся до тебе,
цоки пам’ять в нас жие.

“То найкраще нам розстать ся
Ти собі в своїм дворі

жий без мене, я без тебе
проживу в своїй норі”.

* * *

Пане куме Любовицький,
ти розумна голова,
то ти певно й без пояснень
зрозумів отсі слова.

Сей господар — ваша Польща,
а той вуж, то козаки,
що на межах Польщі сікли
бісурманські карки,

що товклись по за пороги,
шибались на море, в Крим,
в очи хану і султану
дмухали пожарів дим.

І жилось тоді незгірше:
розживавсь багатством Лях
за козацькими плечима,
а козак в степах, полях

був свободний і крихітку
ссав отого молока,
що напратать, зберегати
помогла його рука.

Та счинилась сварка. Годі
тут шукать причин, провин;
нас боліло й вас боліло,
вам згиб син і нам згиб син.

Ну, скажи, як нам єднатись?
 Як забути давнє зло,
 що кровавою межою
 нам по серці перейшло?

Як примусить до кохання
 серце, що в нїм вєть ся гад?
 Відки вєзять душі довіре,
 що зазнала стільки зрад?

Нї, мій куме! Краще чисто
 розмежуймо ся, як слїд:
 вам хай буде ваша Польща,
 Україну нам лишїть.

Ви собі пануйте в себе
 на винї та на меду;
 ми, як Бог дасть, будем пхати
 і без вас свою біду.

Так мине сто лїт чи двістї,
 наші рани заживуть,
 спомини всїх кривд і сварок
 у непам'ятї попливуть, —

замість зрад і звад і сварок
 набереть ся скарб новий
 згідних ділань, спільних змагань
 і сусїдської любови, —

пройдемо велику школу,
 та не єзуїтську, нї! —

запануєм кожний в себе,
станем розумом міцні, —

от тоді — коли вчаснійше
ваша Польща не згорить —
час настане, любий куме,
про єднанє говорить.”

**DO NOT REMOVE
SLIP FROM POCKET**

PRINTED IN U.S.A.

ALF Collections Vault

3 0000 088 650 704

ALF Collections Vault

3 0000 088 650 704